Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 217 (10814) | 1978 чылдың сентябрь 17, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

А. Н. КОСЫГИН БИЛЕ У. К. КЕККОНЕН КАРЕЛИЯДА

КОСТОМУКША. (Карел АССР). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң Финляндия Республиканың Президентизи У. К. Кекконен-биле беседалары сентябрь 15-те уламчылаан.

Чаңчылчаан найыралдың болгаш ыжин-кара чоктуң өзүзунга эрткен беседаларының үезинде, совет-финляндхарылзааларының айтырыгларын, ол ышкаш ийи таланың сонуургап турары делегейниң чамдык айтырыгларын көөрүп үргүлчүлээн.

ССРЭ-ниң Даштыкы садыг министри Н. С. Патоличевтиң, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы И. Н. Земсковтуң Финляндияның даштыкы херектер министри П. Виюрюнен-биле чугаалажыышкыннары база болган, совет-финлянд харылзааларының чамдык айтырыгларын чугаалашкан.

(СЭТА).

МОСКВАГА БОЛГАН

Делегейниң арга-әрыгларының дөрттүн бир кезээ бистиң чуртувуста. Арга-ыышты камгалаарынче, чөп ажытлаарынче, кескен ыыштың орнун катап тургузарынче совет инжилер улуг кичээнгейни салып турар. Чыл бүрү миллион-миллион кубометр ыышты кезип, ону улус ажыл-агыйының бүгү адырларында ажыглап турар.

Арга-арыг ажылдакчызының хүнүнге холбаштыр Москвага баймрлыг хурал болган. Целлюлоза-саазын үлетпүрүнүң министри К. И. Галавшин ацаа илеткел кылган.

(СЭТА).

МААДЫРЛАРГА ТУРАСКААЛ

НОВОРОССИЙСК. (СЭТА). Хамааты дайынның болгаш Ада-чурттуң улуг дайынының маадырларынга — Новороссийскиниң камгалакчыларынга тураскааткан тураскаалды сентябрь 15-те баймралдыг байдалында ажыткан. Мунмуң хоорайжылар болгаш аалчылар — эрткен дайынның хоочуннары —«Пролетарий» болгаш «Октябрь» дээр цемент заводтарының чоогунга, далай эринге, чыылганнар. Кавказче шургуп киреринчүткүдүн турган фашистиг эжелекчилерни совет дайынчылар кадыг-дошкун тулчуушкуннарга 35 чыл мурнунда ацаа ара доктаатканы.

СЭКП-ниң Краснодар крайкомунуң бирги секретары С. Ф. Медунов, дайынның хоочуну, Совет Эвилелиниң Маадыры Д. С. Ковешников болган өске-даа ораторлар митингиге чүве чугаалаан, Новороссийскиниң камгалакчыларының — маадырлыг кижилериң эрес-дидим маадыр чоруу чоннуң сагыш-сеткилинге чүс-чүс чылдарда кадагалаттының артар дээрзин демдеглээн.

Новороссийскиниң камгалакчыларынга тураскаал ажыдарының өзүзалынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы В. А. Голиков чораан.

Байырлалын таварыштыр

Тыванның ыяш ажыл-агый ажылдакчылары боттарының байырлалы — Арга-арыг ажылдакчызының хүнүн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуп турар. Республиканың ыяш ажыл-агыйларының коллективтери шуптузу бо чылдың сес айларының планныг онаалдаларын чедиишкиннигг күүсеткен болгаш олар 40 муң рубльдиг орулгазын пландан ажыр алганнар. Тожунуң, Балгазының болгаш Кызыл районунуң ыяш-ажыл агыйлары онгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткеннер.

Арга-арыг ажылдакчыларының хүнүнге тураскааткан байырлыг хурал эргелелге эрткен. Ацаа Тыванның ыяш ажыл-агый эргелелиниң начальниги М. А. Гаков чүве чугаалаан, чыылганнарга байыр чедирип, моон соңгаар сорулгаларга доктааган.

«ССРЭ-ниң арга-арыының күүрүне камгалалыңга үр чылдарда, ак сеткилдиг ажылы дээш» деп хөрек демдээн 17 мурнакчыларга тывыскан. Оларның аразында арга-арыг камгалалында 20 чыл ажыг ажылдаашар А. Ф. Панкратов, Тожунуң ыяш ажыл-агыйында кол лесничий В. Д. Компанеец, Турандап арга-арыг хайгааракчызы А. А. Брагин, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязындан эртем ажылдакчызы Р. С. Атаманов, Кызыл районуң ыяш ажыл-агыйындан ыяш камгалалының инженери Ф. С. Гвоздовский болгаш оон-даа өскелер бар.

Байырлал таварыштыр дыка хөй мурнакчыларны хүндүлеп бижиктер-биле, өрткеттиг белектер-биле шаннаан.

Н. ООРЖАК.

УЛУС ДЕПУТАДЫ

ССРЭ-ниң чаа Конституциязы, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Конституциялары бүгү Советтериниң депутаттарын улус депутады деп дүрүмчүдүп адааш, оларның ат-алдарын, эргелерин улам бедидип, хүлээлгелерин болгаш харыысалгазын улгаттырган, Совет Конституциялар ооң-биле кады депутаттарның эрге-хүлээлгелерин тускай эгеде делгереңгей-биле айтып турар.

«Депутаттар дээрге улус депутаттарының Советтеринде чоннуң бүрүн эргелиг төлээлекчилери болур.

Депутаттар Советтериниң ажылынга кириштишаан, күрүне, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларын шиитпирлеп, Советтериниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарын организастап, күрүне органнарының, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның ажылын контрольдаарын боттандырып турар» деп бистиң Конституциявыста айтып турар.

Тыва АССР-ниң девискээринде чер-чер Советтеринин 3582, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң 125 депутаттары, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары конституцияларда болгаш депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында хоойлуда айыттынган хүлээлгелерин ак сеткилдиг болгаш кызымак күүседип, соңгукчуларының болгаш оларны депутаттың кандидадынга деп-шиткен коллективтериниң бедик идегелин төлептинбиле шынзыдып турар. Бистиң улус депутаттарывыстың эң хөй нуруузу бүдүрүлгелериниң мурнакчылары, чаа үүлдериниң эгелекчилери, идепкейлиг хөй-ниитичилер.

Улузунга шынчы бараан болурунуң, Советтериниң ажылынга бодунуң соңгукчуларын төлээлеп киржириниң, ниити күрүнеиниң эрге-ажыктарын ажылчорудулгазынга удуртулга болдурарының, соңгукчуларының негелде, чагыгларын барымдаалап көөрүнүң үлегер-чижээн Тыва АССР-ниң Дээди Совединге ийи чыышта улаштыр соңгуткан, улуг назылыг депутаттарның бирээзи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Д. Чола көргүзүп чоруур. Ол бодунуң хөй чылдарда хойжулап келгени «Чыраа-Бажы» совхозка хойжуларның социалистиг чарыжын барык чыл бүрүде эгелеп келген.

Кызыл районнуң Элегес-Аксы көдээ Совединиң депутады Т. Е. Громова бодунуң соңгукчуларының чагыгларының күүселдези дээш чүткүлдүг ажылдаан. Депутаттың бот-идепкейжи чоруунуң эчызында ук суурнуң чурттакчыларының садыг талазы-биле хандырылгазы дыка экижээн, чаа магазин база ажыглалга кирген. Каа-Хем районнуң Ильинка көдээ Совединиң депутады С. Оюн ыида совхозтуң чер ажылын хөгжүдеринге улуг үлүүн киирбишаан, дүжүт дээш демиселди баштап, бодунуң үлегер-чижээ-биле механизаторларга улуг салдарны чедирип турар. Кызыл хоорай Совединиң депутады, туберкулёзка удур диспансериниң кол эмчизи К. Н. Цой ук Советтиң кадык камгалал талазы-биле доктаамал комиссиязын үр үеде билдилиг удуртуп келгеш, хоорай эмнелгелеринге чонну хүлээп алырын экижидерин чедип алган. Эрзин район Совединиң депутады Т. Д. Баянова Нарын көдээ Совединде депутаттар бөлүүнүң ажылын башкарып, хойжу бригаданың ажылын экижидеринге, күш-ажылдың болгаш ниитиниң корум-чурумун быжыглаарынга хөй үүлдерни кылган.

Депутат соңгукчуларының чагыгларының күүселдезин чедип алырын, бодунуң болгаш соңгуткан Совединиң ажылының дугайында соңгукчуларга болгаш ону депшиткен коллективтерге отчёдун бээрин Конституция ёзугаар хоойлуждуткан. Бистиң республикада улус депутаттарының кол нуруузу ол негелдерни боттандырып турар. Бүгү депутаттарга берген чагыгларының 1080 ажыг хирези бо чылдың бирги чартыынга чедир күүсеттинген. Ынчалзажок чер-чер Советтериниң күүскомнарының, чамдык министерстволарның, бүдүрүлгелериниң, организацияларның чогуур кичээнгей салбайн, чагыглар күүселдезин багай организастап турарындан ам-даа муң ажыг чагыглар, ылаңгыя чер-чер Советтериниң депутаттарынга берген 1744 чагыгларның 900 ажыы күүсеттинмээн.

Бүгү Советтериниң депутаттары соңгукчуларынга болгаш депшиттирген коллективтерингe отчёттарын берген. Бо ажылды Эрзин болгаш Кызыл районнарның Советтери эки организастаан, депутаттары шуптузу отчёттарын бээрин чедип алган. Моон-биле кады депутат ажыл-чорудулганын бо чугула хевирин чамдык Советтер, оларның күүскомнары четпес организастап турар. Чөөп-Хемчик, Мөңгүн-Тайга. Таңды районнарның Советтериниң элээн хөй депутаттары бирги чартык чылда отчёттарын кылбаан.

Депутаттарны Советтериниң ажылынга кириштиргериниң, оларны күрүне херектерин эргелеп башкарарынга өөредириниң, депутат хүлээлгезин күүседириңге дузалаарының хөй болгаш янзы-бүрү хевирлери бар. «Депутат хүнүн», семинарларны, депутаттар бөлүктерин болгаш постуларын республиканың чер-чер Советтери калбаа-биле ажыглап турар. Моон-биле чергелештир депутаттар-биле ажылдың бо болгаш өске-даа хевирлерин улам калбартыр, сайзырангайжыдар дээш, чер-чер Советтериниң күүскомнары, доктаамал комиссиялар улам тывынгыр чогаадыкчы ажылдаары ам-даа негеттинин турар. Ылаңгыя өске чамдык черлерде практикалап эгелээн партия-депутат бөлүктериң кампаниялыг ажылдар үезинде ажыглаар херек.

КОНСТИТУЦИЯНЫҢ БИР ЧЫЛ ОЮНГА — ШАЛЫПЧЫ КҮШ-АЖЫЛ

ШЫНАРЛЫГ, ДҮРГЕН ЧОРУДАР

Республиканың хой ажылында чугула кампания — хойларны эдержилгеге киирери болгаш тарып боозадыры чер болганда чоруп турар. Ажыл-агыйларның специалистери болгаш хойжулар ол чугула ажылды бедик организастыг деңнелге эрттириринче улуг кичээнгейни салып турар. Ол черле чөп. Хойнуң укеазын экижидери, ооң продуктуулуун бедидери, баш сашын өстүрери эдержилге кампаниязын чогуур үезинде шынарлыг чорударындан колдуунда хамааржыр. Хойну кыжын эрте оолдадыры ажыктыг түшелдерни берип турар. Хураганны эрте хүлээп алгаш, азыран доруктурар талазы-биле эвээш эвес дуржулга хойжуларда мөөңнеттинген. Ынчангаш совхозтар бо чылыш хойларны эдержилгеге киирерин болгаш тарып боозадырын элээн эрте эгелээн.

Бо күүн республикага ниитизи-биле 520 муң ажыг хойну эдержилгеге киирер болгаш ооң иштинден 300 муң хойну тарып боозадыр ужуруг. Сентябрьның 14-те иедээбиле алырга, республиканың совхозтарында тарып боозадылганың 87 пунктузу ажылдап турар. Ниитизи-биле 227.484 баш хойну эдержилгеге киргген. Ол болза планның 43,7 хуузу. Ооң иштинде тарып боозаткан хойлар 134 муң ажыг, азы планның 44,7 хуузу. Бо чылын эрткен чылдың ол үезинде турганындан 44276 хойну хөйнү тарып боозаткан.

Тус-тус районнарны алырга, Тожунуң ажыл-агыйлары хойларны эдержилгеге киирериниң планын 114,5 хуу, тарып боозадырының планын — 110,1 хуу, Өвүрнүң совхозтары эдержилгеге киирерин 58,1 хуу, тарып боозадырын 100 хуу, Барыып-Хемчиктин эдержилгеге киирерин —66,4 хуу, тарып боозадырын —61,9 хуу, Каа-Хемнин—тарып боозадырын — 61 хуу, Мөңгүн-Тайганы — тарып боозадырын 58,1 хуу күүседип, хой ажылында бо чугула кампанияны дүрген темпилиг, бедик шынарлыг чорудун турар.

Ынчалзажок хой ажылында бо чугула кампанияны чамдык районнарның совхозтары ковчуг оожум темпилиг чорудун, олче чогуур кичээнгей салбайн турарын демдеглээр херек. Таңды районнуң ажыл-агыйлары 55 муң ажыг хойну эдержилгеге киирер турган, бо хүнге чедир планын деңгүп-ле 14,3 хуу, а тарып боозадырының планын—17,9 хуу чедирип, ук ажылды ковчуг оожум чорудун турар. Ол ышкаш Бий-Хем, Бай-Тайга, Тес-Хем болгаш Эрзин районнарның ажыл-агыйларында хойларны эдержилгеге киирери база тарып боозадыры организас чок болуп турар.

Хүлээлге күүселдези

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

Тыванның «Рембыттехника» бүдүрүлгезиниң коллективи чонга ачы-дуза чедиреринің үш чыл планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганынын бир чыл оюнда күүседир социалистиг хүлээлгени чыл эгезинде алган. Ону күүседир дээш күш-ажылчы чарышты ажыл-ишчилер калбарткаш, шалыпчы ажылдап келгеннер. Ооң түнелинде сөглээн сөзүнге ээ болганнар. Хүлээлгезин хуусаа бетинде чедиишкиннинг күүсеткеннер. Коллектив үш чылда 227 муң рубль түңнүг ачы-дуза чедирер хүлээлгелиг турган, ону ийи чыл сес ай дургузунда күүсеткен. Бо чедиишкиннер социалистиг чарышты калбартып, бар нурлавырларны чептүг ажыглап, чонга ачы-дуза чедиреринің чаа-чаа хевирлерин шиңгээдип алганының ачызында чедип алдынган.

Маңаа механиктиг цехтиң ажылчыннарын онзалап демдеглээр херек. Амыдыралдың нарын эт-сеп, техниказын септээр цехтиң мастерлери үш чылдың планын 107,6 хуу күүсеткен. Ында хүн болгаш ай планнарын доктаамал ажыр күүседип турар мурнакчылар хөй. Соодукчулар септекчизи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Владимир Мишин бо хүннерде дөрт чылдың планын күүседипкен. Александр Губин үш чылдың планын бөстандырган, ам 1979 чылдың үлүүн күүседип кирипкен. Нарын херекселдер септээр мастер Александр Бадреддинов бо чылдың даалгазын күүсеткеш, ам келир чылдың үлүүн кылып эгелээн.

Мурнакчы коллектив чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр 28 муң рубль түңнүг ачы-дуза хевирлерин чонга бараалгадыр деп чаа хүлээлгени алган. Ону күүседириниң бүгү аргалары бар.

О. ИРГИТ.

ЧУРУКТА: соодукчулар септекчизи В. Мишин.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртку чыыжының тоску сессиязының ажыттынарының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртку чыыжының тоску сессиязы 1978 чылдың сентябрь 21-де, эртенгиниң 10 шакта, СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдышкын бажыңынга болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралы 1978 чылдың сентябрь 21-де эртенгиниң 9 шак 30 минута турда Политиктиг чырыдышкын бажыңынга болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кичээнгейинге

Республиканың Дээди Совединиң дөртку чыыжының тоску сессиязынга келген Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарын бүрүткээрин 1978 чылдың сентябрь 20-де эртенгиниң 9 шактан кежээкинин 10 шакка чедир үеде Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң организастыг ажыл кылдызынге, ийиги каатта, № 27 өрээлге кылыр. Телефоннары: 2-30-52, 2-46-34.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының кежигүннериниң кичээнгейинге

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының хуралдары 1978 чылдың сентябрь 20-де, хүндүскүнүн 3 шакта Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Политиктиг чырыдышкын бажыңнарынга эртер.

Рейд — *Тарып боозадылга — чугула кампания*

НИИТИ КӨРГҮЗҮГЛЕРНИҢ ХӨЛЕГЕЗИНДЕ

Мал бажын өстүрериниң болгаш уксаажыдылга ажылының ажыктын бедидериниң бир кол үндезини болза тарып боозадылга болур. Бо хүннерде республиканың хой ажылында бо чугула кампания үргүлчүлеп турар. Эрткен чылдарынынга бодаарга, бо чылын тарып боозадылганы черчерлерде организастап эрттирип турары элээн бедик деңнелде деп болур. Ынчалза-даа чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери бо ажылче ам-даа чогуур кичээнгей салбайн, хойну чүгле эдериштирип боозадыр аргаы эрги хевээр колдап ажыглаавышаан. Ооң-биле чергелештир тарып боозадылга ажылында база эвээш эвес четпестери бары хыналдардан илереп турар.

«Шын» солунуң болгаш улусчу контрольдуң рейд бригадазы каш хонук бурунгаар Чөөп-Хемчик районнуң чамдык ажыл-агыйларынга барып, тарылга пунктуларының ажылын хынаан.

«Искра» совхозта тарып боозадылганың чаңгыс пунктузу ажылдап турар. Маңаа бо чылын 4000 хойну тарып боозадыры көрдүнген. Бо ажылды ам он ажыг чыл кылып келген мергежилдиг тарыкчы Светлана Калдың пунктунуң ажылын чогуур негелдеге дүүштүр турган, эки чорудун турар. С. Калдың база совхозтуң селекционер-зоотехниги К. Доңгак августуң 15-тен эгелээн бо айның баштайгы он хонуунга чедир 2300 ажыг хойну тарып боозаткан. Ам дөрт кодан хой арткан. Ынчангаш тарылганы бо айның 25-те доозарын планнаан, ооң ынчаар кылдыып болурунуң аргалары бар: коданнар пунктуга график ёзугаар озал ток бээп, эки шынарлыг үрени үүктелдирбейн эккеп берип турарындан ажыл соксавайн турар.

Пунктуда 25 кошкарны быжыглаан. Оларның ажаан, азыран турарында улуг четпестер бар.

— Кошкарларга бээр чемнер тенгеннен бээр ам ийи-үш даа хона берди—деп, С. Калдың чугаалады.—Чем соорүлгези черле болганчок-ла үүктели бээр-дир. Аразында арган-доргап-даа кошкарлар бар, оларны үүп чорудар дээни база соңгаарлаттыпып туруп берген.

Семирти азыраваан кошкарларның ажыы эвээш. Ынчангаш оларны эки шынарлыг сиген, көк-сула, комбикорм, люцерна, дазыл чемиштер-биле негелде ёзугаар чемгерери чугула дээрзин «Искра» совхозтуң удуртукчулары болгаш специалистери утпаза чогуур.

СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозта «ийи пункт ажылдап турар. Бо оларның чаңгызынга— Бора-Хөл бригаданың төвүнде пунктуга барган бис. Малчыннар хоюн график ёзугаар сүрүп эккеп, тарылга үүктелиишкин чок чоруп турза-даа, пунктунуң санитарлыг байдалы дыка куду деңнелде болду. Хой кажаазының бир азында, ыт чыдар чер ышкаш, бичин үгек ыылып каан. Ооң соңга-хаалгазы-даа чок, чер шалазында малгаш сүсүп турар, иштинге чаңгыс кижи арай деп сыцар. Тарыкчы С. Монгуш хой тарып боозадыр хереклерин ыыдыг черде салып алган ажылдап турар. Ооң-биле чергелештир тарыырынга эң чугула чүүлдер: спирт, стерилизатор, хой демдектээр будуктар болгаш өске-даа чүүлдер чок болуп турарын С. Монгуш чугаалады. Ук совхозтуң удуртулгазы, ында мал ажылының кол специалистери хойну тарып боозадырынче кошкак кичээнгей салып турары чаңгыс бо чижектен-не көскү-дүр.

Оон-даа дүвүренчиг байдал «Октябрь 30 чылы» совхозта тургустунган. Ында Эр-Хавак пунктузунга баарывыска, хаалгазында улуг кара шоочa азып каан болду.

Оон улуг ырак эвесте Хал-Бажы пунктузунда ажыл бала шуудавайн турар. Тарыкчытехник А. Монгуш малчын аразынга дузалажып, даңнырлап ажылдан турарындан кыштаглаашкынга белеткеннер дээш бо ажылын ара катташ чоруткан. Ынчаарга ыында ур эвес үеде практикалап ажылдап келген сургууд В. Монгуш тарылга ажылын негелдеге дүүштүр организастап шыдавайн турар. Ооң кадыында суурдан пунктуга чедир элээн каш километр черин ол чадаг кылаштап эртип турарындан ажыл болганчок-ла озалдан эгелээр.

— Хой тарыырынга эргежок чугула чүүлдер, чижээ, термос, микроскоп шилдерв, спирт, сода, хөвсү дээш өскедаа хереклелер чок—деп, В. Монгуш биске чугаалады. —Чадаанада уксаажыдылга будурулгеан уре эккээрин болганчок-ла озалдадыр, үүктелдирер чүве-дир. Ол база ажылга шаптыктыг.

Пунктуда хойга салыр кошкарларның чиир чеми үзүлгенден бээр беш хонган болду. «Совхозтуң удуртукчуларындан мал чемперин соорүрер дугайында каш-даа удаа негедивис. Мынчага чедир чогу ол-дур» деп, кошкарлар кадарчызы А. Ооржак хомудан чугаалады.

Бо ажыл-агыйда мындыг дүвүренчиг байдал канчаш тургустунуп келгенил? Бирээде, совхозтуң кол зоотехниги С. Ооржак биле селекционер-зоотехник А. Ондар хой тарып боозадыр ажылдың чорудулгазын багай удуртуп келгениниден база дорт хүлээзиген ажылынга оларның ээ-харыысалга чогундан, ийде, совхозтуң удуртукчуларының талазындан мал ажылының специалистери-биле «чедир ажылдавайн, олардан негелдеги кошкатканындан байдал нарыыдаан. Бо бүгү четпестерни дарый чайладып, дээштиг хемчегларни ап чорудары негеттинин турар.

Хой тарып боозадылгазын бо чылын «Сүт-Хөл» совхозта багай эвес организастаан. Совхозтуң салбырларында тургускулаан пунктуларның чамдыктары, чижээ, Шеле, Соор, Өлең пунктулары, хамаарышкан девискээринде коданнарның тарып боозадылгазын доосхан.

—1972 хой тарыыр планныг мен. Ам түгле 375 хойну тарыыры арткан—деп, Чес-Булунда пунктуда ажылдап турар Т. Ооржак чугаалады.— Бир эвес үрени чагыг ёзугаар өй-шаанда эккеп берип турган чүве болза, шагда-ла доосту бээр ажыл-дыр ийин. Чадаананың уксаажыдылга будурулгезиниң ажылдакчылары ам беш хонукта үре эккелбейн, ол хире үеде ажылды саадатты. Ынчаар озалдадыш-озалдадыш үрени эккелгеш, тарылганы дүргедедирип негээрлер-дир.

— Менде чүү боор, нормадан ажыр тарып турган, хүнде каш-даа коданны эрттириптин болур-да болгай мен. Ынчаарга кыжын хой оолдаашкынының үезинде хүнде 50-70 хой торүүрге, малчыннар канчан шыдажырыл, төлүн канчан менди ап четтирил!?—деп, ол улаштыр чугаалады.

Чагыткан үрени пунктуга эккеп хүлээткениниң хүн аайы-биле дугаарлаан ордердери пункт бүрүзүнде бар. Чес-Булун пунктузунда ыыдыг ордерлериниң ийизи— № 17, 18 ордерлер—четпес болду. Уксаажылдга будурулгезиндеи үрени чорутканы чорутпааны-даа, ол черниң ажылдакчылары ону өске, чоок пунктуга аппарып берикпеи-даа билдиимес.

Бо хынаалдадан кадыг түнелдерни үндүрүп болуруа? Үстүнде бижээнивис ышкаш четпестер чамдык пунктуларда бар-даа болза, хойну эдержилгеге киирер болгаш тарып боозадыр ажыл Чөөп-Хемчик районда ниитизи-биле эрткен чыдыындан мун-не дээре чорун турарын сентябрь 14-дүн медээзи көргүзүп турар: эдерштирер болгаш тарып боозадыр кылдыр планнаттынган 66720 хойнуң 35290-ы (52,9 хуу) ону эрткен. Оон иштинден чүгле тарып боозадыры көрдүнген 46000 хойнуң 25587-ги (55,6 хуу) тарып боозаттынган. Эрткен чылдың ол үезинде үстүнде түнелге саанар 33800 болгаш 15613 турган. Ынчангаш бо ажылда улуг эвес-даа болза, бурунгаар базым илдеп-дир.

Кошкарларны тургузу азыраар ажыл каңы-даа ажыл-агыйларда чогуур негелдеге четпес, багай тургустуганы хынаалдадан илереэн. Эң-не четпес чүве болза оларга холукааалыг, чулуктут, витаминниг чемнерни бербейн, харын-даа бөдүүн чемнерни эккеп бээрин хүн-хүнү-биле үүктелдирип, оларның күш-шыдалын бакыырдып турары болур. Адаттыгган ажыл-агыйларының болгаш өске-даа совхозтарының удуртукчулары, специалистери ону болдурбазының хемчегларни дүрген ап чорудар ужуруг.

Хойну тарып боозадыр ажылды шалыпкын чорударынга бир шаптыктан турар чүве болза Чадаананың уксаажыдылга будурулгезинин (удуртукчузу К. Сарыглар) ажылдакчылары чер-черлерде пунктуларга уре чедирилгезин озалдадып, үүктелдирип турары болур. Ону болдурбазының дээштиг хемчегларни районнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң (начальниги К. Ялаков) болгаш өске-даа удуртур органнарның талазындан дарый ап чорудары негеттинин турар.

РЕЙД БРИГАДАЗЫ: районнуң улусчу контроль комитетиниң инспектору С. ОЙДАР; «Сүт-Хөл» совхозта улусчу контроль бөлүүнүң даргазының оралакчызы Б. САТ; «Шын» солунуң тускай корреспондентизи Х-К. МОНГУШ.

Бөгүн—Арга-арыг ажылдакчызының хүнү

ЧААГАЙ ИШТИҢ КИЖИЛЕРИ

Республиканың арга-арыг ажылдакчылары боттарының байырлалын — Арга-арыг ажылдакчының хүнүн 13 дугаар уткуп турар. Онгу беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир, боттарының байырлалын күш-ажылы белектериг уткуур сорулга-биле республиканың ыяш ажылагый эргелелиниң коллективтери социалистиг чарышка киржип турган. Күженишкиниг ажылдың түңнелинде чамдык чедишкиннер чедип алдынган. Эрткен 8 айларның планныг онаалдалары юл көргүзүүлер талазы-биле күүсеттинген. Бараанныг продукция бүдүрериниң планы 103,5 хуу, продукцияны сайгарарының планы 102 хуу күүсеттинген. Ажыл-агыйларга 86 муң рубльдің продукциязын бүдүрүп берген болгаш витаминниг бүрү далганын 132 тоннаны, 1000 тонна сигенни белеткээн.

Эргелелдің бүдүрүлгелериниде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың деңнелиниден 6,1 хуу бедээн. Пландан ажыр 600 кубометр дилиг материалдары, 1100 кубометр тудуг ыяжы, 64 муң рубльдің бараанныг продукциязы, 40 муң рубльдин орулгазы алдынган.

Тожунуң ыяш ажыл-агыйының (директору В. Новиков, парторганизация секретары В. Андреев), Балгазынының (директору П. Москаленко, парторганизация секретары А. Тишанькин), Каа-Хемниң ыяш ажыл-агыйының (директору Ю. Кривцов, парторганизация секретары П. Бизин) коллективтери социалистиг чарышка тиилекчилер болгулаан.

Онгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын Тожунуң, Каа-Хемниң, Кызыл районнуң ыяш-ажыл-агыйлары хуусаа бетинде күүсеткенин бөгүн демдеглээри өөрүнчүг.

Кызымак, ак сеткилдиг ажыл-ижи-биле эки үлегерни көргүзүп турар мурнакчылар бисте хөй. Тожунуң ыяш ажылагыйындан Суге Данзынович Доңгактың, Балгазынныыдан Михаил Степанович Чумасоттуң ыяш белеткээр бригадалары эки түңнелдерни көргүскен. Чолзачылар В. Нельюбов (Каа-Хем), В. Решетников, А. Паначев (Кызыл район), трактористер С. Бочкарев, Ф. Бочкарев (Балгазын), С. Окладников (Черби), А. Костырев (Туран), пилорама ажылдакчызы В. Ооржак (Тожу), бызаңчы Т. Оюн, А. Максунова (Балгазын), У. Күнчүймей, Л. Соколова (Черби) олар чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар. Арга-арыг хайгааракчылары Туранның ыяш ажыл-агыйындан Андрей Алексеевич Брагин, Василий Иванович Величко, Василий Федорович Компанеец, хоочун ажылдакчывыс, Ленин орденниң адалкчызы Чүлдум Көк-оолович Ооржак, Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агыйындан бүдүрүлгениң хоочуннары Александр Максимович Федоренко, Павел Михайлович Котликов олар онаашкан ажылынга харыысалгалыг, мергежилиниг өзүлүг мастерлери.

Арга-арыг ажылдакчыларының ажылы харыысалгалыг, берге, ынчалза-даа хүндүлүг. Арга-арыг ажылдакчыларының кол сорулгазы—арга-арыгны камгалаары болур. Арга-арыгны камгалаары бүгүдениң хөрээ. Совет күрүпениң үндезилекчизи В. И. Ленин арга-арыгны камгалаарының, чөп ажыглаарының улуг ужур-дузазын айтып чораан. Совет арга-чагырга 1918 чылда арга-арыгны чоннуң национал байлаа деп чарлаан. Арга-арыгны, долгандыр турар бойдусту камгалаарынче, бойдустуң байлаан чөп ажыглаарынче угланган 100 ажыг санныг документилерге В. И. Ленин ат салган.

Бистиң республиканың 11,4 миллион гектар девискээри арга-арыг-биле шыптынган. Ынчалза-даа оларның чаптылганы дески эвес, Тожу, Каа-Хем, Бии-Хем районнарда арга-арыгның 60 хуузу онаажын турар. А мурнуу болгаш барымын районнарда—Эрзин, Өвүр, Мөнгүн-Тайга, Бай-Тайга, Барымын-Хемчик районнарның девискээринде арга-ыяштыг черлер 11-ден 26 хуу чедип турар.

Республиканың арыгларында үнүштериниң 1326 санныг янзы-бүрү хевирлери бар. Олардан үнелиг кат-чимисти, эм оъттарны, техниктиг чаг-этти, мал-чемни болгаш оон-даа өске ажыктыг үүлдерни ап турар бис.

Арга-арыг—аңныыр-тывыштың байлак баазазы болгаш улус ажыл-агыйының тудуг ыяжынга хереглелин хандырын турар. Ыяштан 20 муң ажыг хевириниң янзы-бүрү кылыгларын бүдүрүп турар. Бир кубометр ыяштан-на 170 килограмм кылымал дүкту, 1600 метр торгу удазыны, 4000 ажеш торгу уктарны, 600 санныг трикотаж костюмнерни, мал чемиге херегдээр 100 килограмм чигирни алыр.

Арга-арыгны өртте камгалаарынга АН-2 марвалыг 5 самолёттар, МИ-1 марканың 4, МИ-8-тиң бир вертолёт болгаш 100 ажыг парашютистер ажылдап келген. Чамдык районнарда арга-арыгны өртте камгалаар ажыл эки чоруп турар. Кандаашкынныг, өрт айылы улуг бо чылын Эрзиниң, Өвүрүнүң, Мөнгүн-Тайганың, Бай-Тайганың, Тес-Хемниң, Бии-Хемниң девискээрлеринге ук районнарның өртке удур комиссиялары эки ажылдаанындан өрт айылын болдурбас талазы-биле эки түңнелдер чедип алдынган.

Тывының ыяш ажыл-агый эргелели РСФСР-де ыяш ажыл-агыйларындан 1400 гектар девискээрде чыыргана чайгаар үнген үш эргелелдериниң бирээзи. Амы үеде республиканың ыяш ажыл-агыйлары 240 гектарда чыыргаанның үлетүр плантациязын тургускан. Чербиниң садында 1974 чылда олурткан чыыргана сыптары гектар санындан-на 2 тонна дүжүттү берип турар апарган.

Онгу беш чылдың төнчүзүнге чедир чыыргананы тарып, өстүрген плантацияларны 500 га чедир көвүдедирин планнап турар бис. Чыыргананы өстүрери-биле Тес-Хемде, Сүт-Хөлде, Чербиде 3 санныг тускай ыяш ажыл-агыйын тургускан.

Республиканың ыяш ажыл-агый эргелениң улуг коллективи бөгүн боттарының байырлалын уткуп тура, 1978 чылдың болгаш онгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседири дээш улам-на күженишкиниг ажылдаарынга шиитпирлиг.

М. ГАКОВ,
Тывының ыяш ажыл-агый эргелениң начальниги.

ЧЕДИИШКИННЕРЛИГ УТКААН

Чадаананың ыяш ажыл-агыйының коллективи алган социалистиг хүлээлгезин чедишкинниг күүседир дээш шалыпчы иште хаара туттунган. Чыл эгезинде алган хүлээлгелерин коллектив доктаамал ажыр күүседип келген. Оон түңнелинде, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң үлетүр бүдүрүлгелер аразында шилчиир Кызыл тугун каш удаа чаалап алган.

Чадаананың ыяш ажыл-агыйы республикада улуг девискээрлиглериниң бирээзи. Чүгле Чөөн-Хемчик районнуң арга-арыглыг девискээринден аңгыда, Өвүр, Мөнгүн-Тайга районнарның девискээрин база харыысалгалыг бис.

Бистиң ыяш ажыл-агыйының коллективи эрткен сес айларның планныг онаалдаларын чедишкиниг күүсеткенин Арга-арыг ажылдакчызының байырлалының дүнүнде демдеглээри өөрүнчүг-дүр.

Бирги чартык чылда 254 муң рубльдің продукциязын сайгарар түргаш, ону 3,2 муң рубльге ажырып, планывысты 101,9 хуу күүсеттивис. Бараанныг продукцияны бүдүрериниң планын 101,8 хуу күүсеткен бис. Оон иштинде культура-амыдыралдың бараанарын бүдүргенивис — 101,8 хуу болган. Бо чедишкиннерни чедип алырынга күженишкиниг ажыл-иш негеттинген чугаажок.

Чазанылга цегинин бригадири турган, ам тудуг талазы-биле мастер Л. Д. Новиков, цех мастери В. Д. Монгуш, Чадаана лесничествозунда Т. И. Маговкин, Сүт-Хөлде арга-арыг ажылдакчызы Н. Д. Сарыглар, ары ажаакчысы С. С. Гладкий, тудугжу Б. П. Солоницын болгаш оон-даа өске мурнакчыларга чоргаарланыр бис.

Коллективте мурнакчыларны шаннап, мактаар талазы-биле ажылче администрация, профэвилел комитеди, партия организациязы кичээнгейни улам күштелдирип, бригадалар, лесничестволар, тус-тус ажылчыннар аразында чарышты ай, квартал санында түңнеп турар.

В. ШЕЙБИН,
ыяш ажыл-агыйының директору.

ЧЕРБИНИҢ ЧИМИЗИ

Чербиниң ыяш ажыл-агый чери Кызылдан ырак эвесте турар. Оон харыылап турар арга-ыяжының девискээри ийи чүс муң гектар ажыг. Оон девискээринде Чербиниң ыяш белеткээр бүдүрүлге чери база бар. Ол чылдың-на республиканың болгаш Кызылдың чаа тудугларынга ажыглаар 40-50 муң кубометр ыяшты белеткеп турар.

Бистиң ыяш ажыл-агыйывыстың кол-ла сорулгазы—арга-ыяшты камгалаары болгаш кестинген ыяш шөлдериниң орнунга чаа арга-ыяшты тургузары-биле тарылга, олурутлга ажылдарын кылыры болур. Чаш ыяш дөстерин 75 хуу чедир камгалап, оларның мандып өзеринге таарымчалыг байдалдарны тургузары база бистиң сорулгавыс болур. Оларны камгалаары-биле арга-ыяштын дайзыннары-биле демисежип, янзы-бүрү хөралыг курттарны узуткан, аарыгларны тодарадып, тывары база-ла бистиң хүлээлгевис. Бо бүгү нарын болгаш харыысалгалыг ажылды Чербиниң ыяш ажыл-агыйының коллективи чедишкиниг күүседип турар.

12 чыл мурнунда бистиң ажыл-агыйның коллективи кат-чимис өстүрер черни тургузарын шиитпирлээн. Кыска чай үеи болгаш ядыы хөрүүн бистиң улуг күштү үндүрериисти негеп турган. Кызымаккай күш-ажылдың түңнелиниде сорулгавыс күүсеткен бис. Красноярск болгаш Алтай крайлардан кат-чимис дөстерин, үрезиннерни эккелгеш, Тываның агаар-бойдузунга таарыштыр өстүрүп эгелединвис. Бо хүннерде кат-чимистиң шөлү 90 гектар четкен. Келир үеде ол ниитизи-биле 150 гектар чедир калбарар болгаш чүгле чыжырганага сезин 100 чедир гектарны тускайлаар бис. Бистер амгы үеде инек-карааның, малинаның, честек-каттың, кызыракарааның, чыжыргананың дүжүдүн ап турар апардывыс. 1974 чылда олурткан чыжыргана сыптары ам гектардан-на ортумаа-биле 2 тонна чедир дүжүттү берип турар. Өске-даа кат-чимистиниң чаагай дүжүдүн ажаап ап турар апарган бис. План өзугаар алырга, 1983 чылга чедир ниитизи-биле 300 тонна чедир үнелиг кат-чимис аймаан ажылчы чоннарга бараалгадыр деп сорулга салдынган.

Бистиң садывысты тургузарынга болгаш калбартырынга улуг үлүг-хуузун киргген хоочуннар хөй. Олар бо хүннерде-даа чедишкиниг ажылдап, мурнакчыларга санаалып турар. Оларга садоводтар А. Белязина, В. Семенова, Л. Соколова, У. Күнчүймей, Н. Стахова, трактористер И. Ильин, А. Тарханов, чолаачы В. Петренко болгаш өскелер-даа хамаарыр.

Чербиниң ыяш ажыл-агый чери бо чылын ниитизиниң малынга 85 тонна сигенни, оон-биле кады 55 тонна силосту белеткээн. Арга-ыяштың катап тургузары-биле 200 га черге ыяшты олурткан болгаш республиканың садоводсонуургактарынга 15 муң дөс кат-чимис аймаан берген.

В. БАРКОВ.
лесничий.

УКРАИН ССР. Волынь областың девискээриниң үштүң бир кезии арга-арыг-биле шыптынган. Ында 11 ыяш ажыл-агыйлары болгаш 75 лесничестволар ажылдап турар. ССРЭ-ниң Ыяш ажыл-агыйының талазы-биле Күрүне комитединиң болгаш ыяш, саазын болгаш ыяш болбаазырадыр үлетүрүнүң ажылчыннарының профэвилелиниң ТК-зының шилчиир Кызыл тугун Волыньның ыяш ажыл-агыйының ажылдакчыларынга бо чылдың баштайгы чартыының түңнелдерин өзугаар тывыскан.

Ында социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Киверцовонуң ыяш ажыл-агый чериниң ажылдакчылары чоруп турар. Ол черге чылдың-на 350 гектарның арга-ыяжын натап тургузуп, өстүрүп турар. Чыл эгезинден бээр 1 миллион 854 муң рубльдің продукциязын сайгарган.

ЧУРУКТА (солагай талазындан): Волыньның мурнакчы ыяш ажыл-агый черлериниң мурнакчылары — Киверцово лесничествозунуң лесниги В. М. Демидюк, Муравещановонуң ыяш ажыл-агыйының лесничий дузалакчызы М. В. Дудко, Киверцово лесничествозунуң техниги С. И. Демидюк, Муравещановонуң ыяш ажыл-агыйының лесниги М. П. Максимчук, Киверцово лесничествозунуң лесниги И. С. Джам, Муравещановонуң ыяш ажыл-агыйының лесниги П. И. Козаченко, Киверцово лесничествозунуң арга-арыг камгалалының талазы-биле инженери В. П. Яровой, Киверцово ыяш ажыл-агыйының лесничий дузалакчызы М. П. Куц, Киверцово лесничествозунуң лесниги П. У. Левчук болгаш Сокиричевонуң лесничествозунуң лесниги П. М. Барабуха олар.

Н. АКИМОВ биле В. ПЕСЛЯКТЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

саннар, фактылар

ССРЭ-ниң арга-ыяш фондузу 1229,6 млн. га шөлдү эзеп турар. Оон иштинде 768,9 млн. га шел арга-арыг-биле шыптынган. Делегейниң арга-арыг-биле шыптынган девискээриниң бештиң бир, а ыяш курлавырларының дөрттүң бир кезии бистиң чуртувустуң девискээринде туруп турар.

● Ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларынга негеттинер ыяш ышкаш ыыдыг хөй янзы продукт бойдуста чок. Ыяштан кылган 25 муң хире хевирлиг үүлдерни кижиниң хүн бүрү амыдыралында, бүдүрүлгеде ажыглап турар.

● Ыяш ажыл-агыйынга чылдың-на 1 миллиард ажыг рубльди, оон иштинде — арга-арыгны катап тургузарынга 160 миллион рубльди үндүрүп берип турар. Бистиң чуртувуста чылдың-на 1 миллион га черге ыяшты олурту-туп турар.

● Колхозтарның болгаш совхозтарның шөлдеринге 1975 чылга чедир хөй чылдыг арга-арыг янпиндээн 870 муң гектарга тараан.

● Арга-арыгны катап немей тарып, тургузар талазы-биле ажылдарны онгу беш чылда 10-11 миллион гектарга, хову-шөлдер камгалалынга ыяш олуртулгаэын 1,4 миллион гектарга, арга-арыгның шалбаалыг девискээрин 1,5 миллион гектарга нурлдыры көрдүнген.

● Арга-арыгны 2500 ыяш ажыл-агыйлары болгаш 13 муң лесничестволар камгалап турар.

Ыяш ажыл-агый бүдүрүлгезиниң болгаш тудуг ыяжы белетиззириниң талазы-биле Совет Эвилели делегейде бирги черни эзеп турар.

● Ыяш белеткээр бригаданың бригадири Т. Началова, комплекстиг бригаданың бригадири Д. Левун, ыяш ужурунчузу И. Нефедов, чолаачы А. Фирин, саазын ыылыр машинаның машинизи Н. Алсхин, аппаратчица М. Микешина олар тоску беш чылда Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары деп хүндүлүг атты алганнар.

● 1977 чылда ССРЭ-ниң күрүне шаңналының лауреаттары — ыяш белетекчилериниң бригадаларының бригадирлери А. А. Алексеев, Н. С. Дедов, Г. А. Худяков; «Русский лес» каттыжыышкынның комплекстиг бригадазының бригадири Н. А. Фефелов, целлюлоза-саазын бүдүрүлгезиниң ажылдакчылары Е. И. Березин, Н. А. Яцков, А. А. Бушуев оларны арга-арыг ажылдакчылары эки билир.

НОГААН АРГАНЫҢ ӨҢНҮҮ

Доора-Хадынның Таңды-Уланың шыышык бажынче шөйлүп үне бергени өзен бажынга көрүп орарымга адаамда хая баарында аът былгырган. Удатпаанда кулуннуг бора бе мунган, чаашкындан чаглактаныр тоннуг кижи кадырны өрү чоктаан одуруглан чортуп үнүп келген.

Таңды сынынга таныжып, чугаалашкан кижим—Тимофей Сергеевич Полежаев болду. Ол—Бай-Хаакта ыяш ажылагый чериниң Доора-Хадында (Березовка) участогунуң лесниги. Ажылынга мергежип, арга-арыг камгалалынга он ажыг чылдарда ажылдап келген. Үргулчу агаар-бойдуска чоруур, таакпы тыртпас болгаш, оон сергек-омаа кончуг.

1260 гектар черниң арга-арыын, дириг амытаннарын, кат-чимизин болгаш өске-даа байлаан камгалаарын аңаа дааскан. Ында кандыг черлер чок дээр: тайга-таскыл, дамырак суглар. Өзеннер безин он-он: Делгем өзен, Чинге өзен, Лонкин өзени. Ийи хонгаш-ла оларны шуптузун эргиир. Хуусаа четпээнде аннаар, арга-ыяш төтчеглээр кижилер аңаа четкилей бээр. Оларны илередир, хемчег алыр, суртаал чорудар... Ажыл-ла хөй. А агаар-бойдус үргулчу-де аңаа турар эвес; хымыш-биле кутканы дег чаап-даа кээр, чайгы изиг хүннер. Ымыраа-сээк.

— Бот-харыысалгазын бодап, шилип алган мергежилиннге ынак болбас болза чер-чериннге чоруурга чалгаарланчыгдаа, коргунчуг-даа ышкаш сагындырар үелер турган харын. Чок, чо-ок, ынчап болбас, бойдус, оон байлаа—чоннуң, курунениң эртинези, ону карак огу дег камгалаваска кайын боор. Чогум-на моон ужурунда арга-арыг камгалалын Конституцияларда быыглаан болгай—деп, ол чугаалайдыр.

Тимофей Сергеевичиниң хайгаарап турары участогунга сөөлгү чылдарда өрт болбаан. Ынчангаш арга-арыг, аң-мен, кат-чимис өскен. 1973 чылда ол участокка 140 гектар черге хадыларны тараан. Оларның 75 хуузу өскен! Бо дээрге, республикада дээре көргүзүг. Өске-даа ажылдарны ол улуг хандыкшыл, күзел-биле кылып турар. Кышкы, хары улуг үеде аңнар чизин дээш шарлан, халың будуктарын чер болганга белеткээр. Дусту безин ырак чердерже артыш чедирер...

Улус депутаттарының Межегей кодээ Совединиң эдлчеглиг сессиязынга оон депутады Тимофей Сергеевич Полежаевтиң отчёдун чоокта чаа дыннаан. Сессия оон кылып чоруткан тайылбыр ажылдарын эки деп көрген.

Т. С. Полежаев эш-өөрүнүң бедик хүндүткелин бодунуң кызымак ажылы-биле чедип алган. 1975, 1977 чылдарның социалистиг чарыжының тиилекчизи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Т. С. Полежаев болунуң профессионал байырлалын—Арга-арыг ажылдакчызының хүнүн ынчаар демдеглеп турар.

А. АИР.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧУРУКТА: Т. С. Полежаев.

ЧОРУУҢ ЧОГУЗУН

Чадаананың ыяш ажыл-агыйының Сүт-Хөлде лесничествозунуң өстүрүп турары кат-чимистиг садында ажылиш-биле танышкар дээш чеде берген бис. Аңаа барганыбыста Чадаананың ыяш ажыл-агыйының директору В. М. Шейбин чугаалай-дыр:

— Бо садта чыжырганаңы, раветаларны, инек-караан өстүрүп турар. Чыжыргана 40 гектарда, инек-караа 4,5 гектарда өзүп турар. Бо чылын чыжырганаңың үрезинге хереглээр чемижин бо коллектив 50 кг-ны чыыр хүлээлгезин күүсеткен. Ол ышкаш арга-ыяш культураларын 10 гектарга тарыырын, чыжырганаңың үлетүр плантациязын 10 гектарга салырын, 100 тонна мал чеми белеткээр планын база ажыр күүсеткен.

Сүт-хөлчүлериниң кат-чимистиг садынга кире бээргеле, чыжырганаңың чаагай чыды думчукка кээр. Оон дүжүү база эки. Оон 2 тонна чыжыргана кадын ажаап алырын кат-чимистиг садтың ажылдакчылары хүлээнген.

Чадаананың ыяш ажыл-агыйы бо чылын 14 тонна чыжыргана кадын белеткээр хүлээлгелиг, а оон 11 тоннаазын Сүт-Хөл лесничествозунуң коллективи белеткээр.

Ол чедишкиннерни чедип алырынга боттарының төлептиг үлүүн киирип турар мурнакчылар хөй. Оларның бирээзи—Нарын-оол Дамбаевич Сарыглар.

— Бо лесничествога арга-арыг даамалы боон ажылдаанымдан бээр 5 чыл ажып тур. Чоннуң, чуртувустуң байлаа арга-арыгны камгалаары—кижи бүрүзүнүң хөрээ болгай. А республикавыстың баштайгы Үндезин Хоойлузунуң 61-ги чүүлүнде: «Тыва АССР-ниң хамаатылары бойдусту камгаар, оон байлактарын камгалаар» деп айытқан деп, Н. Сарыглар чугаалай-дыр.

Нарын-оол Дамбаевичиниң харыылап турар участогу

хемчээл талазы-биле улуг-даа: Ак-Оруундан эгелээш, 400 гектар черде чаптылган. Ол хире улуг девискээрни эргиири безин белен эвес. Оон хөй санныг дуаалакчылары—Сут-Аксы ортумак школаның өөренчилериниң арга-арыг камгалалынга киржилгеи улуг дээрзин Нарын-оол Дамбаевич чугаалап орар.

— Амыы болгаш келир үе салгакчыларының эрге-ажыктарынга таарыштыр черни база оон иштиниң байлактарын, сут курлавырларын, үнүш болгаш дириг амытаннар аймаан камгалаарыны, агаарны болгаш сугну арыг тургузарының, бойдус байлактарының орнун катап тургузарын хандырарының эргежок чугулазын ССРЭ Конституциязының 2-ги эгезиниң 18-ки чүүлүнде айытқан болгай. Ындыг турбуже, чамдык кижилер арга-арыгны камгалаар, бо байлаан төтчеглеп турар—деп, ол чугаалады.

Бойдус байлаан үрегдеп, төтчеглеп чоруур ийи-чаңгыс кижилерге эптеш чок байдалды тургузуп, оларның хөрээн шыңгыызы-биле көөрү чугула дээрзин Нарын-оол Дамбаевич чугаалады.

Арга-арыгның идегелдиг камгалакчызы Нарын-оол Дамбаевич—республиканың мурнакчы ажылдыг лесниктериниң бирээзи. Оон хөрек чуруун Чадаананың ыяш ажыл-агыйының Хүндүлел самбыразында киирген. Арга-арыг ажылдакчызының хүнүнге ол күш-ажылчы чедишкиннерлиг ужурашкан болгаш чоннуң байлаан моон соңгаар-даа төлептиг камгалап, кадагалаар дээш улам кызыман ажылдаарын хүлээнген. Чоруун чогузун, төлептиг ишин.

М. КАЛЧАН.

БАМ-НЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫНГА

Эртем — беш чылга

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының физиология болгаш үнүштер биохимиязының институдунуң директору Р. Саляевбиле солун чугаа кылган бис. БАМ-ның улуг карта-чуруун оон кабинединде алып каан турар.

— Байкал-Амур магистралы эртем шинчилелинин чугула угланыышкыннарының бирээзин амыдыралга боттандырып, шиитпирлээр чаагай сорулганы эртемденнерниң мурнунга салган. Бистиң институттуң коллективи ол чугула сорулганы ам шиитпирлеп киришкен. БАМ-ның зоназы — ол дээрге, келизинде барып шапкын хөгжүүр үлетшүрүүн девискээри-дир. Ынчангаш Сибирьниң черинге бүдүрген көдээ ажыл-агый продуктуларыбиле БАМ-ның дүрген өзүп турар чонун хандырар аргаларын шинчилеп, хандыр өөренип турар бис — деп, Рюрик Константинович чугаалады. Байкал-Амур магистралының айтырыгларының талазы-биле комплекстиг экспедициияны институтта тургускан. Оон төвү — БАМ-ның барыын таланы участогунда Казачинск суурда доктаамал ажылдаар эртем албан чери бооп турар. Ында дерт лабораториялар ажылдап киришкен.

Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүн районнары көдээ ажыл-агый баазалыг болур болгаш мал ажылының продуктулары-биле база ногаа аймаа-биле боттарын хандыртынган турар ужурлуг деп, эш Л. И. Брежнев Сибирьниң база Ыраккы Чөөн чүктүн районнарынга барып чораан үеинде болгаш СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунга илеткелинге онзалап демдеглээн.

Мал ажылын хөгжүдериниге быжыг чем-суурлуг база хөрек. Байкал-Амур магистралының зоназында мал чеми бар щөлдерни институттуң специалистери ам шинчилеп, өөренип көрүп турар. Бистиң кол сорулгавыс — ээн-не бедик дүжүттүг үнүштерни шинчилеп тывары, а оон соонда ук үнүштерниң дүжүдүн чарлап, пропагандалары болур. Тараа болгаш дазылында чемиштиг культураларның бедик дүжүдүн алырының болгаш чарлап пропагандаларының дүржүлгазын Тайшет районнуң колхозтарының бирээзинде ам боттандырган бис.

База бир чугула сорулганы шиитпирлээринге — Чөөн чүк районнарның чурттакчыларынга чогумчалыг аъш-чем балансызын тургузарынга бистиң институт киржип турар. Оны чедип алырда ногаа аймаан болгаш аъш-чемге хереглээр ногаан үнүштерни хөйү-биле өстүрери, ажыглаары өргежок чугула. Ногаа аймаан болгаш аъш-чемге хереглээр ногаан үнүштерни ол-ла черинге — БАМ-ның девискээринге өстүрүп алыры негеттиниг турар. Сибирьниң агаар-бойдуу кадыг-дошкун болганда, магадыладыг бедик дүжүттү тадрыштыр кылган чогуур байдалдарны ажыглап турган, чедип ап болурун дүржүлга бадыткаан. А ногаа аймаан болгаш аъш-чемге хереглээр ногаан үнүштерни кыры шывыглыг, хаглыг черлерге өстүрүп ап болур. Көдээ ажылагый эртемнериниң Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының Сибирь салбыры-биле демнежип алган, бо чугула сорулганы шиитпирлеп турар бис.

Кыры шывыглыг 34 гектар шөл черге пленка адаанга ногаа аймаан, чаа технология өзугаар Иркутск области өстүрүп ап турар. Кыры шывыглыг болгаш чылыткан ол черлер чазын болгаш күзүн хөрзүннүн чогуур чылын хандырып, ногааларны соокта болгаш донаттан камгалап турар. Пленка адаанда чылыдылга черлериниге өстүрген ногаа аймаа чуртун Европа көзөнге өстүрген үнүштерден дудак чок бооп турар. Чылыдылга черлериниң бир дөрбелчин метринге-де өстүрген огурецтиң дүжүдү 2,4 килограмм болган! Ынчаарга ажык черниң бир дөрбелчин метринге өстүрген огурецтиң дүжүдү 0,2—0,5 килограмм бооп турар болгай.

Бистиң чамдык саналдарывыс болгаш сумелериис эвээш өвес моондактаашкыннарга таваржып турары хомудлыг. Ногаа ажыл-агыйы — «Чөөн Сибирье бүтүүн хөрек-тараа дээр психология талазы-биле хөжүдүлгай үзел-бодал түү черге ногаа ажыл-агыйын дүрген сайырадырына биче өвес моондакты таварыштырыр турарын демдеглээр хөрек. Ногаа өстүрер чылыдылга черлерин тударынга хереглээр металлдың лимиди-биле холбаштыр бергелер база бар болуп турар. Ынчаарга Чөөн Сибирьниң районнарынга ногаа өстүрер чылыдылга черлерин тударының ээн-не камналгалыг болгаш быжыг конструкция телевиделин чогаатка: бодүүн чылыдылга черин кылырына бодааргa чаа конструкция телевиделин өзугаар чылыдылга черин тудары ийи чартык катап камналгалыг болур.

— Байкал-Амур магистралының зоназына көдээ ажылагыйны хөгжүдери бүрүн болдуунуп болур даарын эртемденнериң чорутканы ажылдары бадыткан көргүскен. Мал чемин-даа, ногаа аймаан-даа, чечектерни-даа БАМ-ның зоназына өстүрүп болур — деп, Р. К. Саляев чугаазының түнелинде демдеглээн.

Оон бүүзеллиг бадыткалы — директор столунуң кырында роза чечектер болур. Ол чечектерни Сибирьниң чылыдылга черлериниге өстүрген. Улуг чылыдылга черин келир чылын БАМ-ның девискээринге тударын шиитпирлээн.

Л. ЕРМАКОВА,
А. ГАЙДАЙ, СЭТА-ның корр.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ЭФИОПИЯДА ШУУЛГАН

АДДИС-АБЕБА. Империализмге болгаш реакцияга удур африкан болгаш араб улустарының демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазының делегей конференциязы Аддис-Абебада Африка бажыңында ажыттынган. Антиимпериалистиг күштериниң Африка дилке мооң мурнунда эрттиргилээн шуулганнарының эң улуу — бо шуулганда национал болгаш делегей организацияларының, деспилгелиг политиктиг партиялардың болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннериниң 300 ажыг төлөөлекчилери киржип турар. СЭКП ТК-ның кежигүү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүү Ф. А. Табеев совет делегацияны баштап барган.

Күрүне аян-чоруун кылып, Эфиопияда чоруп турар Кубаның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары, Куба Республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро Рус конференцияны ажыдарынга олурушкан.

Конференцияның хүн чурумунда — деспилгелиг күштериниң чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкының быжыглаарының айтырыглары, африкан болгаш араб улустарының амыдыралчы эргеажыктары база национал эргелери дээш, хөгжүп орар чурттарның политика талазыбиле хамаарышпас чоруун болгаш экономика талазы-биле бот-тускайлаң болуруп быжыглаары дээш, империализмге болгаш неоколониализмге, реакцияга, расизмге болгаш сионизмге удур, бүгүниити тайбың болгаш улустарның айыл чок чоруу дээш кады чорудар демиселдиң ниити стратегиязын ажылдап кылыры чергелиг айтырыглар турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазын конференцияның киржикчилери сорук киришкин-биле уткаан.

Социалистиг Эфиопияның Түр шериг административтиг Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Менгисту Хайле Мариам шуулганның киржикчилериге болгаш аалчыларынга байырлыг сөс чугаалаан.

(СЭТА).

БАЙЫРЛАЛДЫҢ АЛЧЫЛАРЫ

АДДИС-АБЕБА. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецов баштаан совет партия-күрүне делегациязының Эфиопияда албан хуузунуң аян-чоруу үргүлчүлевишаан.

Аддис-Абебаның хоорай чагыргазына совет делегация чораан, эфиопи найысылалдың тергилекчизи Алему Абеба аалчыларга чүрүктиң хаңызындан байыр чедиргеп. 1974 чылдың сентябрь революциязының соонда хоорайга болган чаартылгаларны делегация кежигүннериниге ол таныштырган. Чурттуң өскедаа хоорайларынга ышкаш, найысылалга түс черниң эргe-чагырга органнарын тургускан, орулгалыг бажыңнарны болгаш улуг чер участокторын национализаастаан, күрүне бажыңнарынга квартира хөлезиниг барык ийи катап чиигээн-деп, тергилекчи дыңнаткан. Найысылалдың ажыл-агыйын башкарып чоруларынга хоорай чагыргазы Совет Эвилелиниң хоорайларының улус депутаттарының Советтериниң үнелиг дүржүлгазын ажыглап турарын Алему Абеба онзалап демдеглээн.

Эфиопи улустун революстуг чаартылгаларынга совет кижилер байыр чедирип турар деп, В. В. Кузнецов харыы чугаазынга айытган. Хөгжүлдениң социалистиг оруу-биле чоруп орар эфиопи революцияның чаалап алышкынларын найысылалдың чурттакчылары деткип турар дээринге бүүзеллиг бис деп ол демдеглээн.

Совет партия-күрүне делегациязының баштаңы хүндүлүг аалчылар дептеринге бижиглел арттырган, хүндүткеп хүлээп алганы дээш хоорай чагыргазының ажылдакчыларынга болгаш найысылалдың чурттакчыларынга өөрүп четтирилгиниг илергейлээн.

Эфиопияның Түр шериг административтиг чөвүлелиниң чиңгине секретары Фыкре-Селассие Вогдересс совет партия—күрүне делегациязын үдеп чораан.

(СЭТА).

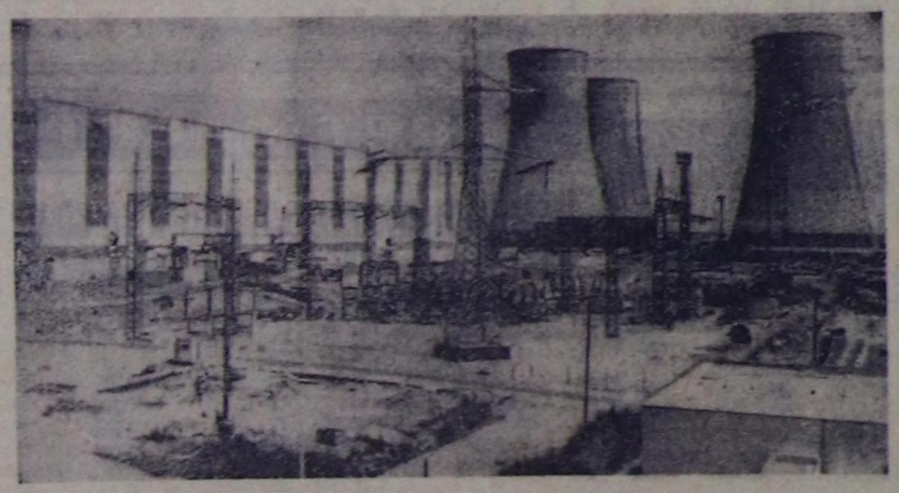

ЧССР. Ясловска-Богуниц хоорайда «В-1» дээр чехословак чаа атомнуг электростанцияның туруу доостур четкен. Сентябрьниң төнчүзүндө 440 муң киловатт күчүлүг АЭС-тиң бирги эзлчээ республиканың хоорайларынга болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниге баштайгы текту бээр ужурлуг. Электростанцияны Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызы-биле тудуп турар.

ЧУРУКТА: «В-1» АЭС-тиң ниити хевири.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

АКЫ-ДУҢМА ПАРТИЯЛАРДА

ССРЭ-ниң Төп телевидениезин дамчыштыр сентябрь 14-те чүве чугаалап тура, Доминикан компартиязының Чиңгине секретары Нарсисо Иса Конде амгы кыдат удуртулганың подпиказын доминикан коммунистер буруу шаап турар деп медеглээн.

Кыдат удуртулганың ол политиказы коммунистиг шимчээшкинге удур угланган болгаш делегейде кедергей барын үзелдиг күштериниң, хамыктың мурнунда америк империализмиң, эргe-ажыктарының тааржып турар. Ол бүгү кампанияны антисоветизм хөөнүнге чорудуп турар.

Кыдат Улус Республиканың болгаш Кыдат компартиязының удуртулгазы эң-не агрессчи күштер-биле, ылаңгыя АКШ-тың империализми-биле сүлчээлежириниг политиказын чорудуп турар. Ол политика Латин Америкада Пиночетке болгаш Сомосаның ёзу-чурумунга Пекиниң көргүзүп турар деткимчезинден, Кубага удур хоп-нугулуг кампаниядан илергейлеттинин турар. Кыдаттың маадырлыг Вьетнамга хамаарыштыр политиказы вьетнам улуска удур калчаалыг өөчүк-чөңгээлери кедергей дерзин болуп турар.

Ажык ажылдаар арганы чүгле чоокта чаа алган доминикан коммунистериниң ажыл-чорудулгазының дугайын Нарсисо Иса Конде чугаалаан. Ийлы-бүрү хевирлерге илергейлеттинин келир дашкаартан ыйыышкынга удур бистиң ниитаделивистиг экономиктиг болгаш социал амыдыралыга үндезин чаартылгалар дээш ам демисежир апаар бис деп ол чугаалаан.

* * *

ТОКИО. Японияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бешки пленуму ажыттынган. Иштики болгаш делегей байдалының айтырыгларын, партияның садларын калбартырының айтырыын болгаш парламент соңгуддаларынга белеткелдиг сорулгаларын ол пленумда чугаалажып турар.

«Дайын болган таварылгада ажыглаар онза хоойлу» дээр үвени ажылдап кылбышаан, Японияның чагырыкчы болуктери эрткен үеним халаптыг байдалдарынче чуртту эзлдиерин оралдажып турар-дыр деп, Япон компартиязының ТК-зының Президиумунуң даргазы К. Миямото ук пленумну ажыдып тура медеглээн. Ынчангаш политиктиг партиялар, профэвилелдери болгаш өске-даа организациялар боттарының чорудээлерин ажыл эрткеш, ол реаксылыг планнарга удур дем каткан демиселди организаастаар каттышкан комитетти тургузарының эргежок чугулазы тыптын келген деп, ол демдеглээн. Бистиң чуртувуска шериг-фашистиг системаны катап тургузарынга доп-дораан моондактаары эргежок чугула деп, К. Миямото онзалап демдеглээн.

* * *

МЕХИКО. Мексиканың Компартиязының ТК-зының пленуму ажылдап ажеглээн. Профэвилел шимчээшкининге коммунистериниң ажылының айтырыгларын, база од айтырыг дугайты партияның национал конференциязын белеткээриниң айтырыгларын ында чугаалажып турар.

МКП ТК-ның Чиңгине секретары Арнольдо Мартинес Вердуго пленумга илеткел кылган. Амгы үеде мексикан ажылчыннар профэвилелдерине бүрүн хостуг организаастаттынар болгаш чурттуң политиктиг амыдыралына киржир аргазы чок болуп турар деп ол чугаалаан. Ынчангаш профэвилел хосталгаларын куду көөрүнге удур демисел ажылчы чоннарын хөделишкиннериниң программазының кол үүлдериниң бирээзи болган турар ужурлуг.

Профэвилелдери болза, ажылчыннарның политиктиг болгаш шажыгы үзелериндеи хамаарылга чокка, кайыбир бүдүрүлгениң азы адырның бүгү ажылчыннарын каттыштырган ангы талазыбиле организациялар болур ужурлуг деп, илеткелчи онзалап демдеглээн.

Ажылчын шимчээшкининиң чаңгыс эвин чедип алырының, оон амгы быдаргай чоруун чок кылырының онза чугулазын А. Мартинес Вердуго демдеглээн. Профэвилелдериниң иштики амыдыралын демократчыдарын ол деткип чугаалаан.

Профэвилелдериниг коммунистериниң эн чугула сорулгазы — массалар ортузунга ажылдаары, ажылчы чоннарның ангы талазы-биле медерелин бедидери ол болур деп, МКП ТК-ның Чиңгине секретары түүнелинде демдеглээн.

(СЭТА).

Мурнуу-Африка Республиканың расисчи эрге-чагыргаларының күрүне политиказы болдуруп, кижиниң кол эргелерин эң-не каржызы-биле үрен турары Великобританияның деспилгелиг хөй-ниитизиниң килеңнээшкинин болдурган. Апартеидтиң араатанызыг политиказынга удур демиселчи, 21 харлыг Соломон Махлангуну Преторияның расистериниң өлүрер деп шииткенинге удур калбак кампания чуртта боон турар.

ЧУРУКТА: белеткеп турар шаажылаашкыныңы сокадырын болгаш С. Махлангуну хостаарын апартеидтиң политиказынга удурланыышкын кампаниязының киржикчилериниң негеп турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Эп-сеткил каттыштырылгазы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). КНО-нуң колонизацияны дүжүрер талазы-биле комитединиң ында доозулган ажылы колониалдыг хамаарылгадан адырлыр дээш, национал долу хосталга- дээш демисежип турар Пуэрто-Рикониң улузу-биле быжыгып турар эп-сеткил каттыштырылгазының чайынналчак көргүзүү болган. Колониалдыг чурттарга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында КНО-нуң төөгүлүг декларациязын өзугаар Пуэрто-Рикониң улузунуң бот башкартынар болгаш АКШ-тан хамаарышпас болур кол эргезин бадыткаан резолюцияны Кубаның болгаш Иракның эгелекчи саналыбиле хүлээп алган. Пуэрто-Рикониң улузу бодунуң келир үеде политиктиг бүрүн эргелерин хостуу-биле тодарадыр болгаш бодунуң улам ынайгы экономиктиг, социал болгаш культура хөгжүлдезин кымдан-даа хамаарылга доккa боттандырып чорудар ужурлуг деп резолюцияда айытган. Оны кылыры-биле АКШ-тың чазаның пуэрто-рикочуларга эрге-чагырганы долузу-биле дамчыдын бергениниң соонда ол бодунуң органнарын сөңгүп алыр ужурлуг. Ол чурттуң бүрүн эргелериниге хамаарышкан бүгү шиитпирлер Пуэрто-Рикониң улузунуң чүүлдүгүнүүшкүнүн алган турар ужурлуг.

«Пуэрто-Рикониң улузунуң национал эргелерин үрен турар» деп тодарайлаш, хамаарышпас чорук дээш демисежип турар организацияларны болгаш кижилерни доктаамал истеп, сүрүп, кыжаныр турар хемчеглерни колонизацияны дүжүрер талазыбиле комитет шиитпирлиг буруу шапкан. Хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш чөптүг демиселге киришкени дээш карабажыңнарда чылар Пуэрто-Рикониң политиктиг ажылдакчыларын чугаа чокка хосталарын АКШ-тың чазаандан комитет негээн.

Резолюцияны 10 делегация, оон иштинде Совет Эвилелиниң болгаш каза-даа каттышпас чурттар белүүнүң делегациялары деткээн. Пуэрто-Рикода байдалды чугаалажып көөрүнге киржириниг АКШ база катап ойталаан. Ол чурттуң колония болуп турарын чек кылырын баш удур көрүп турар КНО-нуң шиитпирлерин тоон көрбээнин АКШ база катап көргүскен.

В. МАТЯШ.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

БЕРЛИН. Шивишкиниен турганы дээш база Герман Демократтыг Республиканың болгаш Барын Германияның аразында дорт аргыжыла дугайында дугуржулганы үрээ-биле холбаалыг немиг үүлгедиглери дээш Барыын Берлиниң чурттакчызы В. Вальтершейдти Берлиниң Дээди судунуң шериг коллегиязы 13 чылда шөлөөзин казып шииткен.

* * *

ВЕНА. Америк даймизырактарның нейтронуг бомбаны бүдүрүп эгелээр болгаш ону НАТО-нуң европейжи чурттарынга сайгара тургузаар дээр планнарынга удур, Австрияның Коммунистиг партиязы тайбың болгаш чеңгеленишкинни дүжүрер дээш чүткүлдүг демиселди чорудуп турар. АКП ТК-ның кежигүү А. Раймунд ол дугайын медеглээн. Ол айыылдыг планнарны боттандырбас ужурлуг деп шиитпирлиг сөзүн австри чалак чугаалаар ужурлуг кылдыр австри коммунистер санап турарын ол онзалап демдеглээн.

РИМ. Швейцарияның «Хоффман ла Рош» дээр химил концернинге хамаарышкан бүдүрүлге чери Севесо хоорайда турар. Ийи чыл мурнунда, 1976 чылдың июльда, хоран химиктиг бүдүмел — диоксин оортан токгу бээрге баар аарыы дыка нептерээн. Даниянның А. Стрик дээр эртемден кижизи ол хоорайның 115 чурттакчызын шинчилээш, диоксинниң салдарының түүнелинде кижилериниг кадыкшылы дыка баксырааны илерээн, оортан өлүп-даа болур деп көрген.

* * *

НЬЮ-ЙОРК. Никарагуада ханныг өлүрүкчү фашистиг өзу-чурумга удурланган масалыг чыскаалды Нью-Йорктуң чурттакчылары Никарагуаның консул чериниң бажыныңың баарынга эрттиргеп. Чону дерзин араатанызыг өзу-чурумга удур көлүрүп үнген Никарагуаның иштики херектерине АКШ-тың холгаарлаашкынын болдурбас, диктатор Сомосага шериг болгаш экономиктиг америк дузаламчыны доп-дораан соксадыр дээр негелделериг плакаттарны болгаш лозуңнарны чыскаалчылар тудуп алган чораан.

* * *

КАРАКАС. Венесуэланың херээженнериниң национал ужуражыышкыны аная болган. Чурттуң чоннуң янзыбүрү кезектерин төлөөлөөн 900 херээженнер чуртта херээженнер шимчээшкининиң өйү келген чугула айтырыгларын чугаалажыр дээш Венесуэланың найысылалынга чыылган. «Херээжен кижи социализм үезинде», база «Капиталистиг ниитилелде херээженнериң туружу» дээн чижектиг темаларга илеткелдерни олар дыңнаан.

БОНН. Германияның Федеративтиг Республиказында квартира хөлезини болгаш коммунал ачы-дуза чедиргени дээш төлевир үргүлчү аартан орар. Хуу кижилериниң өөчүзү болуп турар бажыңнарга квартира хөлезини 1972 чылдан амгы үеге чедир ортумаабиле 35,5 хуу немей өскен деп, Бонуун хоорай тудуунуң институду дыңнаткан.

Оон-биле чергелештир сугбиле хандырганы дээш төлевир 55-тен 87 хуу чедир удаткан.

* * *

ГААГА. Чилиниң шериг хунтазының үргүлчүлеп турар дерзинлээшкининериниге удурланыышкынының чыскаалывга 4 муң ажыг кижи киришкен. Ол чыскаал Чилини деткиринниң Нидерланд комитединиң база Голландияның чамдык политиктиг партияларының болгаш профэвилелдериниң эгелекчи саналын өзугаар Амстердамга болган. Беш чыл мурнунда Чилиге үймээн үезинде өлүрткен президент Сальвадор Альендениң болгаш «ис чок читиен» дижир чүс-чүс чиги кижилериниң турасказалын чыскаалдың киржикчилери сактып өзулаан. Күчү-түрүшкүнүнге болгаш фашистиг кара гуразында ажыглаашкынга удур чиги улустун демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазын чыскаалчылар илергейлээн.

* * *

ВАШИНГТОН. Америк хоойлу үндүрүкчүлериниң делегациязын баштаң, бо чылдың августа Вьетнамга чораан америк конгрессмен Монтгомери Каттышкан Штаттарының болгаш Вьетнамның аразынга харылзааларны чогумчударын негээн. Азия болгаш Оңгуум океан херектериниң талазыбиле толөлекчилер палатазының комиссиязының хурулынга чүве чугаалап тура, ол конгрессмен америк чазак Вьетнам-биле дипломаттыг харылзааларны тургузаар дугайында чугаалажыышкынларны дагын эгелээр ужурлуг деп чугаалаан.

* * *

ТОКИО. Мурнуу-көрей президент Пак Чжон Хиниң халажын үнерин негеп, онза хоойлуларны күш чок болдурарын база парлалганың хостуг болуруп, политиктиг болгаш хамааты өске-даа хосталгаларны катап тургузарын негеп, Сеул университетиниң муң чыгам студентилери чазанка удур чыскаал эрттирген. Карак чажы тогулдүрер гранаттар-биле полиция чыскаалды тарады ойладыпкан. 20 чыгам кижини тудуп хорудаан.

«Шынның» конкурузунга

КЫЗЫЛ БЕШ-АДЫР

Новелла

Бир-ле хүн, улуг дүшү үеэнде, аалывыстың Эгер, Калдар ыттары эргилээн соонда дөргүнүг шыкче шимеш кыдылар. Ырактан түгүржүп оргаш, аал кодаынга чоокшулаа ора, аъдының аксын эргилеп тыртып чораан чорумалга ыттар чарыш-[illegible] четкеш, изиглеп[illegible] кудуруктарын мунупкаш огланы бердилер. Аътыг кижи аалга бөжүм чортуп келзе-ле, хүнге ак-сарыг кылдыр чиртип, каапкан шериг идик-хептиг, шилгедек сарыг эр, чедеп хар чоокшулай берген кожавыс Союздак кырган-ачавыстың хеймер оглу Кежик даайым болду. Өөрүүрүвүе-даа аажок, ынчанмайн канчаар. Кежик даайывыс шериг чоруурунуң мурнунда кожуун төвүнден сургакчылап, өрвэ даалгазы күүсеп, аалдар кезип, улуска бижик өөредип келген санында-ла, биске борбак ак-ак даш чигирлер эккеп бээр-ле болгай. Оон ынай, аалывыс чайлаанга чоок-кавының улуг-биче улузун чыый шаап эккелгеш, бижик өөредиг бергенде база солун. Чамдыктары саазын шыыр, биче салаа дурту карандаш тарлыг, чамдыктары үстээш хүлге бораан калбак ыыштарлыг, олар бижип өөренип, изигде девээлээн быжаа, молдурталар ыыкаш шүжүцейнчип, өг артында шыкка олурда, бис оларның эдертип эккелгени үе-чергевис бичин оолдар-биле хүрежип, чаадып, дүндүк шаар чарыштырын ойлаан турар бис.

Даайывыс ТАР шериг дээр черже чорутка-ла алаап үрдаа апарган болза, бистер оны кайын уттур бис... Союндак кырган-ачавыс келген оглу баглаашка кээп, аъдындан дүжерге, ам танааш, ыракта мал хараан улуг ыыкаш, хаваан дургаар хөлегелеп алган турган адыштарын ам-на дүжүрду. Оон өг хөлегезинде алгы идээлеп орган Бавай кырган-ачавысче кыгчаш кылдыр көргеш, химиреин-дир:

— Суксунуң бар чөөве? Бо оол чедип келди ыыкажыл!— дээш, өгже дап берип чыда, хола бажын бир курут суйбаш, немеп кагды:—Чеже идээлээр алгыл ол. Кадырыпла аар, күш четпес чүве болза, бо урулларга айбылан каг. «Бо урулар» деп өөвүстү ынчаары ол. Ынчан алгыкеэш, аът-хөл, аажы-саржат дээш аалдарывыс эвес, бүгү сумунуң араттары хөлзеп турарын билир бис. Кожуун төвүнче баар, коъштаан шарыларда белек-селектиг эртип турарының хөйүн көргеш, кырган-ачавыстан айтырарывыска кыска харылап каар:

— Талыгырда, ырак чуртта, Амырга-моос тыптын келген ону базып чок кылыр дээн Күчүтеп-Мергенче чорудар суй белек-тир ийин. Че, барынар...

— Ой, авай, авайым! Оглум бе, оглум бе даадым. Согурну мени—деп, кырган-ачавыс белиннеп, хейде-ле чанында чок дамза-хавын-даа суйбагылай-дыр.

Кырганнарывыс бот-боттарынче химиренчип, өгже бүкшүйүп киргилей бээрге, бистер бирде даайывысче, бирде черже көрүп, кызылдаван буттарывыс-биле дөвурак бургурадып, эгиннеривис кыскылап, баштарывыс ийинде салып алган бижиргеп тур бис. Өөвүсче бүдүү көөрүмге ачам база-ла хөм эттеп турган доюаан октапкаш, эжикче кире халаан соонда, суугу демири дагжады, карыштыр хумуңнар туткан авам үнүп келгеш, хемче углапты.

— Хо! Эвирлериң оскенин аа. Амыр-мендиңер кайыл моц?—дээн соонда, даайывыс биске чедип келгеш, кижи бүрүзүн хапта дүк ыыкаш, ийи хол бажында өрү октагылаап, быгыннарынче кичигелеп каарга, ам кээп, үжүп үнген торлаалар дег, тадыгайны-ла бердивис.

— Че, барып бичин ойнаңар, мен бо Чинчи-биле — дээш, өгже кире берди. Ол черде ыыдыг кижи, шериг барбаанда-ла Чинчини эргеледир, оон-биле кады удуур. Чинчинин аазы утбавыс сутта эндей берген боорга ыыдыг боор ийин ол. Өгдеп «авай, авай, кырааныцарны» дээн үн үнген соонда, эжксава кацгырткайны-ла берди.

Кырган-ачавыс ширпин кижи ынчангаш келген аалчыларның эдек-быыкаанга ораажып, эжик-дөрже сымарлаачырындан коргар бис. Ынчан баарывыска од алтара алдындан шыцкыын дилеп бээр чүве. Ийи-чаңгыс дугураан арага ашаанда, оон эки кижи тывылбас. Кырган-ачавыс бичин эзирий хона берген; «Бо сарыг өргелерим кайда барды»—дээн соонда эденке аажы-курут, чочак, чигир төктүп-ле келир. Бис оон «ыыдыг үеэн» көөрни четтикпейн, өг хөлегезинге кулаавыс үзай берген тургулаар бис.

Дуңмам Кескийниң кулаа арай кадыг болгаш өг көжегезинге бажын үстүрүп алган, Чинчите бүдүү адааргап тур он. Өйлеп-ойлеп «бо урут чоп үнмейн орун берди» дигилээр. Ол менден чаңгыс-ла хар биче. Мээнин сее болза, оон—чеди. Чинчиниң—беш.

Элээн болганда өгден кырган-ачамның менің кыйгырган үнү үнүп:

— Эй, Апай-оол, курттуг баштыг! Ая, оглум!..—Ам-на чем эрен, дуңмам Кеский-биле өг эжиннге сымарлажып, чүткүп-ле кирдивис.

— Ой, ончуг моовалар! — деп, кырган-ачавыс юпчуттувун бар чорда, кырган-ачавыс үзе кирип кагды:

— Аваң сугну кел дедер, оолдарым. Кээрлерге өремелиг тараа бээр мен.

Ийилээ дедир чүткүп үнүвүс. Өөвүске кээривиске, авам шайын шагда эзин каан, хойтпак олуртуп тур. Ачам дөр бажында ийи дисиэн дигдыын каапкан тараа дээрбелээн олур.

— Силерни кырган-авам суг кел дидир, барынар үе. Биске өремелиг тараа бээр болду. Дүргедедер!— дээш, дуңмам-биле чарыштыра аарак сыындыра бээривиске, авам чемелей тыртын кагды:

— Бодаан-сагынган-ва чүвеэн кызыл хырын боларның. Анайларынар эептезин, барын көрүңер! Ачам чүве ыыттавады. Оон черде чаңы ыыдыг—кевин-херек чок черге сөс этпес. Кайы-хамаан чок чүве-даа айбыланмас. Ыыдыг боорга улуг оон адын адавас, аваа-ла Ылым деп каар ол-ла. Авам дээрге кырган-ачамның улуг уруу болгаш, аалда ийи дугаар «ыыцгыы» кижи ол.

Н. ООРЖАК.

(Уланчылыг).

Янзы-бүрү медээлер

Чаа тудуглар немешкен

Чоокта чаа Кызылдың дертку микрорайонунга чаа уруглар садының амыдыышкынынга тураскаатканн байырлыг митинг болган. Ийи чүс ажыг уруглар турар ол садиктиң тудуун тудугжулар хуусаадан эрте дооскан болгаш бичиилерге белек кылдыр хүлээткен.

Чаа садикти ажыглалга кииргенинге тураскаатканн ол митингге Кызыл хоорхүүсөмнүң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи З. Ф. Борисова болгаш ол садиктиң эргелекчизи И. А. Ильина чүве чугаалаап. өөрүп четтиргениниң сөстерин тудугжуларга илереткен.

* * *

Бо чылдың сентябрь эгезинде Кызыл районда «Х Улуг хурал» совхозтуң төвү Баян-Кол суурга чаа аъш-чем магазининиң тудуун ажыглалга киирген. Ол садып алынчыларны чугула хереглелдиг баараннары-биле хандырып эгелей берген. Ында бараннарның ассортиментизи элбек.

* * *

Хандагайтыда мехколоннаның тудугжулары ол районда «Кызыл Тук» совхозтуң Оңгар-Өдек кодаанга 350 хой кирер кажааны база малчын чурттаар ийи өрээл бажыңны тудуп дооскан. Ук кажааның онзагай үүлү болза хураганнарны сакманныг арга-биле ажаарынга таарыштыр туттунганы болур.

Кажааның болгаш малчынның чурттаар бажыңының тудуунга мехколоннаның тудугжулары Сергей Монгуш (звенажу), Сыкыныык Оржак, Казарак Оржак, Мөңге Саая олар эң шалыпчы, шынарлыг ажылдааннар.

О. ДАЛБЫЙ.

Белеткенгеш, кирипкен

«Ак-Туруг» совхоз бо чылын он муң баш хойну тарып боозадыр планныг. Ол чугула кампанияга белеткелди чогуур ай-шаанда дооскан. Тарып боозадылганың дөрт пунктузун септээн болгаш эргежок чугула үүлдер-биле дерээн.

Тарып боозадылга пунктуларынга ажылдаар техниктер тускай белеткелди эртиен болгаш пункт бүрүзүнде четчелеттиингеч. Тарып боозадылга август айның 15-те эгелээн. Амдыызында 3124 хойну тарып боозатыаш, өскелерни мурнап турар.

С. СОТНАМ.

Улуг-Хем район.

·СПОРТ·СПОРТ·

ЧЕМПИОНАТТАН ОЛИМПИАДА-80-ЧЕ

Куба бокс, баскетбол, чиик атлетика спортчуларын делегейде мактап чугаалажыр аная шаап-халдан ойнаар куба волейбол база немешкен. Хосталга ортулуунуң херээжен спортчулары волейболга делегейниң VIII чемпионадынга киришкеш, чайынналчак тиилелгени чедип алган. Оон түңнел оюннары чоокта чаа Ленинградка доозулган.

Чемпионнарның тренери Эухенио Лафрита мынчаар чугаалап турар:

— Команданың чедишкинниг болганын бирги эдлчегле чуртта спорттуң бо хевири массалыг болуп турарындан болган. 1970 чылда Болгарияга эрткен делегей чемпионадынга киришкеш, сески черни эдлээн бис. Оон бээр бистиң команданың кыстары колдуунда бүгү улуг-улуг маргылдааларга киржип келген.

1978 чылдың делегей чемпионадынга бистиң тиилелгеис болза, делегейниң шыырак дээн шилиндек командаларының Москва Олимпиадазынга эн-не хынамчалыг белеткениринге идиглиг болган. ССРЭ-нин, Японияның, Мурпуу Кореяның командалары ийи чыл эрткенде бистиң амгы спортчуларывыстан эки ойнаар деп бодаар мен. Волгоградка эрткен шилилге оюннарга АКШ-тын, Перунун, Бразилияның командаларының ойнап турганындан алгаш көөрге база-ла шыырак чорду. Ылаңгыя америк волейболистер дөрт шилиндек команданың аразында-даа кирип болур хире. Перу уруглар-ның күш-дамыр сайыралы эки-дир. Олимпий чемпиону атты чедип ап болур кол кордакчы ССРЭ-ниң шилиндек командазы деп санаар мен.

Олимпий оюнарынга команда канчаар белеткенирин СЭТА-ның корреспондентизи айтырган. Куба тренерниң аная харыылааны болза:

— Камгаалалдың шугумун быжыглаар болгаш халдаашкынны, атакалаарын күштелдирер бис.

— Олимпиада-80-те канчыг команда тиилээр деп бодаар силер?

— Бистиң кыстарывыс дег атакалаар, совет шилиндек команда дег тактиканы болгаш стратегияны эки билир, япон волейболистер дег камгаланын шыдаар болгаш быжыг тура-соруктуг команда тиилеп үнер.

— Эр улустуң болгаш хереэженнериң волейболунуң аразында ылгал бар бе?

— Хереэженнериң сеткизи чавыс боордан өске оюнын дүрүмү дөмей. Ынчалдаа күш-дамыр болгаш физиология талазы-биле онзагай үүлдерни өөренип көрзе чогуур.

В. ОГАЙ,
СЭТА-ның корр.

Ленинград.

База катап тиилээн

Бай-Тайга районунуң башкыларының аразынга шыдыраа маргылдаазы Тээли суурга болган.

Ийи хүн дургузында үргүлчүлээн демисел доозулгач. Аная тиилелгени районнуң каш дакпыр чемпиону, райкүүсөмнүң улус өөредилге килдизиниң инспектору Шолбан Хертек чаалап алган.

С. САРЫГ-ООЛ.

Элдептиг таварылга

ОТКА ХОНУПКАШ...

Бо таварылга эрткен чылдың сентябрьның эгезинде болган. Тожуда Чазылар суурнуң чурттакчылары Алексей Самбуу биле Кызыл-Бежик Аракчаа Бедий иви фермазындан кел чыда, Бедий хемден бир километр хире черге хонуп чытканнар. Карангы дүне. Чорук кижилери мунуп чорааны чарыларынын одаг дээскиндир оттан чораан кылаш даажын дыннап каан, шагзыраанындан ийилээ удуп калганнар.

Кургаг ыяштарны овгалай салган одаг-дан улуг бедик чалбыраш дүргектелип үнгеш, одаг чанында ыяштарны чырыдып, сактырга, бир-ле калбак көскү чырыткы ыыкаш кестүр болган. Самбуу ханы үйгу аразында шиилээн. Агаарны кезе какканн күштүг даашты дыннап кааш, шуглаандан ковайын орар аразында, одагже хөйле калбак кара чүвелер хөме дүжүпкен. «Чүү болду бо!?»—деп, Самбуу хөлзеп үнерге, Аракчаа дораан тура халып келген.

Кижи көрүп, дыннаваан эдептиг чүве болган. Көөрге хөй-ле өдүрек. Оларны дедир хойзурга-даа ужун кээп отка дүжер, дүк, чалгыны садырадыр кыпкан, оттан ушта чүткүүр деп чадап, өрү дап берген катап-ла отка чула чидиртип, чамдыктары өлүр дүшкүлээн, өскелери өрттенмишаан, хөкпангырлап дескилээн, одаг чаны дээрге өрттеткен эзт чытталыр. «Өдүректер-ле-дир, канчап албыстай бергеннери ол чоор!» дээрден башка кандыг бодал тайга кижилеринге турган боор. Шынап-ла, өдүректер.

Өрттенип өлгеннери ол хевээр хуюктаалып калгылаан. Ынчаарга таварышкан халавындан чүгле тын менди үнгеннери, чалгыннары чолдайтыр өрттенген, ужардан кылаштай безин албас, элээн каш хөөкүйлер узун думчуктары сүүргилээн ыыдамында олургулаан. Ам канчаар, оларны черниң черинге каарга дөмей-ле өлүп каарлар дээш соккулап алган. Чылыг оран-чуртунче чанып бар чыткан ол бос деп өдүректерни семизи дээрге сыныйда саржаг-биле дөмей болган. Ол аразында отка дүшпейн соора хонганнары, азы хонуп шыдаваннары ынаар карангы аргада ушкулап, алгыржып турганы дыннаган.

Бо эдептиг ховар таварылга канчап болганын эртенинде олар чугаалажып, оон чажыдын даап бодап органнар. Бодавыже, ол өдүректер одаг-дан ырак эвесте Бедий хемге хонар дээш чазыпканы ол болган.

А. НУГУУРАК.

«ТЫВАНЫҢ АРГА-ЫЯШТЫГ ДЕЛГЕМНЕРИНДЕ» деп В. Чадамбаның фотозу.

«ЭЭЗИ»—ШООЧА

Кедээ черге культура одаа бүгү-ле масса-политиктиг, культура-массалыг ажылдарның төвү болур дээрзин кым-даа билир. А бистиң «Искра» совхозтуң кедээ Культура бажыны ындыг эвес. Мында кандыг-даа ажыл чорувайн турар...

Мында дыштанылга кежээлери-даа, аас журналдары, диспуттар-даа эртнейн турар. Культура бажынының чаа директору Раиса Бири-Сааадан аныяктар «Бо кежээ танцы болур бе?» деп айтыраргa, орта харыы-даа бербейн базып чоруй баары суурнуң аныяктарын чеже катап кайтатпаан дээр. Культура бажыны доктаамал шоочалап каан турар. А шынында суурнуң аныяктары-даа, чурттакчылары-даа аныяк тускай эртемниг кижи келиргe, ажыл сегиир-дир ден амырап, өөрүп турган. Оларның ол бодалы шуут дедир болганы бо-дур.

Культура бажынының бо аныяк директору тускай эртемниг-даа кижи-дир, аныяктар-биле орта, таптыг чугаалажып, оларны культура-массалыг хемчеглерге киириштирип, оларның бот-идепкейин чедип ап, өске хей-ниити организациялары-биле харылзаалыг болуру чугула болгай.

Кино, концерт көөрүнге, бот-тывынгыр уран үүл болгумнеринге киржиринге ынак аныяктар болгаш чурттакчылар бисте көвей. Кино, концерт, лекция, беседа, диспут болгаш өске-даа культура-массалыг ажылды чорудуп эгелээринге кандыг арга, күш херегин база силерни дамчыштыр билип алыксап тур бис, Мерген Мергенович.

Б. ХОВАЛЫГ.

ДҮМБЕЙ-ЛЕ ЧҮВЕ

Бистиң Мугур-Аксы суур кезек-кезек болгаш үр үе иштинде дүмбей карангы апарган турар. Чурттакчылары бистер, херек апарганда, серенги шап борастаныр-дыр бис. Серенгини хөйну-ле садып албас болза херек бүтпес, карангыда суйбаныр ужурга таваржыр.

А электри станциязында моторлардан-на хөй чүве чок. Ол хиреде чырык чок олурып турар-ла-дыр бис. Чамдыкта карак баскан кижи-биле дөмей хып—өжүп, өжүп—хыпла турып бээр. Шынап-ла кижиниң нервизинге шуут-ла чык кылдыр дээр. Ажыл-агыйынга база моондак. Ам ында чаа электростанция салып каан. Ол база-ла «дыштанып» турып бергеи.

Мыыдыг чорук та кажанга чедир уламчылаар чүве, ону билип алыксап тур бис, Мерген Мергенович.

ШЫЛАНЧЫЫН ААР

Мугур-Аксы Культура бажынынга кино доктаамал болур, оозу эки. Ынчалза-даа кино көрген соонда чамдык көрүкчүлер залдан дембээргей байдалдыг үнүп кээр таварылгалар бар. Кино черле орта болбас. Бирде үзүлген болур, а чамдыкта үнү чидип, аная-ла шокаранайнып турып бээр. Шак мыыдыг таварылгалар сөөлгү үеде көвдээн. Оода чаалаарда, кинозун орта көргүссе.

Чамдык кежээлерде киномеханиги Б. Саая аппаратуразы-биле «чокшуп-чокшуп» чоруй баар. Чамдыкта боду эзирик болганындан кино ундүрүп шылавайн баар үелери база бар. Мону канчалза эки-рги, Мерген Мергенович?

И. ОЧУР.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

СЕНТЯБРЬ 17-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Арга-ыяш үлетпүрүнүң ажылдакчыларының бот-тывынгыр уран үүлүнүң концерти.
11.00—«Будильник».
11.30—«Совет Эвилелиниге бараан боон тур мен!»
12.30—«Тоол аалдан келген». «Могениг аътыгаш». Уран-чечен фильм.
13.40—«Кодзоге дамчыдылга». «СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга».
14.40—«Музыкалыг киоск».
15.10—«Бүгүн — «Арга-ыяш ажылдакчыларынын хүнү». Дамчыдылгаг СЭРЭ-ниң арга-ыяш болгаш мыш болбаазырадын кылыр үлетпүрүнүң министри И. В. Тимофеев киржир.
15.40—Арга-ыяш ажылдакчыларының хүнүнге тураскаатканн музыкалыг программа.
16.25—«Делегей байдалы».
16.50—Л. Н. Толстойнуң төрүттүнгей хүнүнден бээр 150 чыл болганына. «Карангы-бүдүүлүк чоруктуң эргечагыргазы». ССР Эвилелиниң Күрүвениң үлегерлиг Биче театрының фильм-шиитинин баштайгы көргүзүү. Чапсарда-медээлер.
20.30—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
21.30—«Бүгүн болган хүнүң». ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Никулиниң дугайында телефильмиң баштайгы көргүзүү.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.30—«Силерге, көдөөнің ажыл-ишчилери». Концерт.
23.30—Чиик атлетика талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. Тбилисиден дамчыдылга.
00.15—01.15—ССР Эвилелиниң Күрүвениң үлегерлиг Улуг театрының аныяк артистериниң концерти. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. Төнгеде—медээлер.

СЕНТЯБРЬ 18-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00—«38 дойдулар». «Ро клоун болгаш Коко деп оон ыды». Мультфильмнер программазы.
18.30—Телемедээлер.
18.45—«Десантниктер». Документалдыг фильм.
19.05—Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радио дамчыдылгазының талазы-биле комитединиң симфониялыг оркестрниң концерти.
19.35—«Учкун». Телефильм.
20.05—«Хөй-ниити амыдыралының экраны». Дамчыдылга.
20.30—Телемедээлер.
20.50—Чарлалдар.
20.55—Тываның хөгжүм-шиитеатрының шиизи.
22.35—23.00—«Бурунгу маршта болгаш вальстар». Фильм-концерт.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыннадыы турарын өзугаар алырга, бүгүн республикага болгаш Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Соңгу-барын чүк угланышкынныг хаттың дүргени секундада 5-10 метр чедер. Агаарның температуразы 16-21, чамдык районнарга 10-15. Кызылга 18-20 градус чылыг болур.

Редакторнуң ораалакчызы К. К. САТ.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Алпамыс школаже чорушкан» 10.00, «Өске кижи» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бирги класска чурттап чораннар» 10.20, 13.20, «Вий» 11.50, 15.00, «Чиде бергени» 16.40, 19.05, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Киночыыды» 11.00, 13.00, «Өзулуг ыыкшыл» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киночыыды. Пик, Пок. каарган болгаш дилги» 9.30, 11.00, «Шеригге чаа келдирткеннер дайынче чорушкан» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

СЕНТЯБРЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Прокаженная» 9.30, 11.20, 13.10, 15.05, 17.00, 18.55, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Харда поезд» 9.30, 11.00, 14.15, 15.45, 17.15, «Өске кижи» 12.30, 18.45, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бирги класска чурттап чораннар» 15.00, «Шеригге чаа келдирткеннер дайынче чорушкан» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чиде бергени» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Тыва националдыг кижилерни конкурс чокка кедээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлеринге хүлээн алыры-биле белеткел салбырынга киреринің экзаменнерин Кызылдың педагогика институдунда дараазында тускай эртемнерге хүлээн алыр: зоотехния, кедээ ажыл-агыйның механизациязы, кедээ ажыл-агыйның экономиказы болгаш организастаашкыны, кедээ ажыл-агыйда бухгалтер учёду, агрохимия болгаш почвоведение, кедээ суурларның архитектуразы болгаш планнаашкыны, кедээ ажыл-агыйның электрофикациязы, кедээ ажыл-агыйда тудуу, гидромелиорация, чер хемчээри, хоорайларның болгаш кедээ ажыл-агыйны автоматчыдары, хоорайларның болгаш кедээ ажыл-агыйның үлетпүр бүдүрүлгелерин электри-биле хандырары.

Белеткел салбырларынга киирлер дараазында документилерни киирер: бөлдириишкин, белеткел салбырынга өөредири-биле чоруткан бижик, ортумак эртемниң дугайында документ (бөду-биле), характеристика, 6 фото-чурук (бөрт чокка, 3х4 см хемчээлдиг), 286 маймык бөзугаар эмчи шыпызылгазы.

Документилерни сентябрь 11-ден 30 чедир хүлээн алыр. Киреринің экзаменнерин октябрь 1-ден 20-ге чедир чорудар. Өөредилге 1978 чылдың декабрь 1-де эгелээр.

Документилерни дараазында адреске хүлээн алыр: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 30, Кедээ ажыл-агый министерствозу, кадрлар килдизи.

Хүлээн алырының комиссиязы.

Алтайның болгаш Красноярскиниң медицина институттарының белеткел салбырларынга киреринің хүлээн хамаатыларның кичөнгейинге!

Белеткел салбырларынга ортумак эртемниг, совлозка, үлетпүр бүдүрүлгелеринге, транспорт болгаш харылзаа организацияларынга, тудугга ийи чылдан эвээш эвес практиктиг ажыл стаждыг, Совет Армиядан болгаш Фасттан халашканнарны, а ол ыыкаш тускаймедицина эртеми чок, аарыг кижилер ажаап турар санитарларны база медицина сестраларын, аптека болгаш суд-медицина экспертизаның албан черлериниң ажыддакчыларын хүлээн алыр.

Белеткел салбырларынга 50 хуудан эвээш эвес аныяк коолдарны хүлээн алыр.

Белеткел салбырларынга хүлээн алырда дараазында документилерни бээр ужурлуг: хүлээн алырының дугайында ректорга биллириишкин, ортумак эртемниң дугайында документ (бөду-биле), ажылдан турган черинден характеристика, автобиография, ажылдан халажырының дугайында бижилге чокка күш-ажыл дептериниң хоолгазы (ону бүдүрүлгениң удуртукчузу болгаш кол бухгалтери пиизыткан болур), 286 маймык бөзугаар эмчи шыпызылгазы. 3х4 см хемчээлдиг алды фото-чурук, өөредириби-биле чоруткан бижик.

Документилерни Тыва АССР-ниң Кадык камгалал министерствозунга ноябрь 3-ке чедир дужаар. Адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 12. Өөредилге декабрь 1-дезгелээр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкан-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОНЙАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң ораалакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийкиамыдырал киллизиниң 2-31-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет түргузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17331. Чагыг № 2683.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮПЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном савдызының талазы-биле эргелелиниң типографизы (Кызыл, Щетинкин болгаш-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00904